

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора

Романишиної Оксани Ярославівни

на дисертаційну роботу

Носкової Маргарити Вячеславівни

«Теорія і практика використання дистанційного навчання у професійному

розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора наук за спеціальністю 13.00.04

теорія і практика професійної освіти

Аналіз дисертаційної роботи Носкової Маргарити Вячеславівни на тему «Теорія і практика використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти» та основних публікацій здобувачки дозволив нам зробити висновки стосовно актуальності теми дослідження, наукової новизни, обґрунтованості наукових положень, достовірності отриманих результатів, теоретичної і практичної цінності, а також констатувати відсутність порушень щодо академічної доброчесності у дослідженні.

Актуальність теми дисертаційної роботи. У сучасному світі дистанційне навчання стає все більш популярним і важливим, адже воно надає гнучкість, доступність та ефективність навчання. Пандемія COVID-19 та віоєнні дії на території України змусили багато навчальних закладів швидко переходити на дистанційне навчання, що підкреслило актуальність цієї форми навчання в сучасному світі. Використання його може допомогти забезпечити якісну освіту для широкого кола людей у будь-якій точці світу. Тому дослідження Носкової Маргарити Вячеславівни є актуальним в нинішніх умовах.

Актуальність дисертаційного дослідження Носкової Маргарити Вячеславівни підсилюється також і виявленими суперечностями, які потребують вирішення.

Важливо зазначити, що дисертаційна робота здобувачки виконана в межах науково-дослідної теми «Теоретико-методичні засади особистісного і професійного розвитку сучасного фахівця в умовах інтеграції у міжнародний освітній простір» (номер державної реєстрації 0121U113179) кафедри

педагогіки та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка». Тему дисертації затвердила Вчена рада Національного університету «Львівська політехніка» (протокол № 5 від 31.10.2023).

Відтак актуальність рецензованої наукової роботи є незаперечною і вимагає цілісного обґрунтування теорії і практики використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти.

Ступінь обґрунтованості наукових положень і висновків. Аналіз змісту дисертаційної роботи дає підстави вважати, що наукові положення та висновки, сформульовані в ній, є достатньо обґрунтованими та достовірними, що було забезпечено кількома чинниками:

- комплексним використанням методів науково-педагогічного дослідження: теоретичних, емпіричних, методів математичної статистики;
- фундаментальною базою експериментального дослідження, що підтверджено довідками із закладів вищої освіти (вісім) і двох заклади післядипломної освіти й кількістю респондентів (1471);
- апробацією результатів дослідження на 9 міжнародних, 7 всеукраїнських конференціях;
- упровадженням результатів дослідження в практику 8 закладів вищої та післядипломної освіти України, про що свідчать довідки. Зокрема, наукові положення та результати дисертаційного дослідження впроваджено в освітній процес Національного університету «Львівська політехніка» (довідка № 67-01-1907 від 20.09.2023), Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради» (довідка № 582 від 11.09.2023), Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради (довідка № 323 від 14.09.2023), Комунального закладу «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти Житомирської обласної ради» (довідка № 01/371/1 від 13.06.2023), Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» довідка № 232 від 08.09.2023); у процес організації професійного розвитку вчителів ЗЗСО

Львівської області щодо використання ДН в освітньому процесі за регіональними освітніми проєктами (довідка Департаменту освіти і науки Львівської обласної воєнної адміністрації № 02-10-1870 від 11.09.2023); у систему професійного розвитку вчителів ЗЗСО Мостиської територіально громади Яворівського району Львівської області (довідка відділу освіти, молоді і спорту Мостиської міської ради Львівської області № 923/01-14 від 08.09.2023), Семенівської територіальної громади Бердичевського району Житомирської області (довідка відділу освіти, молоді та спорту Семенівської сільської ради Житомирської області № 120 від 11.09.2023);

– позитивними результатами належним чином організованого і проведеного педагогічного експерименту.

Варто відзначити, що подана дисертація побудована на достатній джерельній базі, яка представлена нормативними документами, фундаментальними науковими студіями науковців, енциклопедичними та періодичними виданнями із питань організації та використання дистанційного навчання в Україні та закордоном. Загалом дисертанткою проаналізовано 694 найменування, з них – 132 іноземною мовою, в яких досліджується проблема розглядається під кутом зору педагогіки, що створило передумови для системного висвітлення теми дослідження.

Зміст анотацій, поданих українською та англійською мовами, відповідає змісту дисертації та висвітлює її основні положення.

Представлені висновки відповідають поставленим завданням і корелюються з науковою новизною.

Наукова новизна результатів дисертаційної роботи. Оцінюючи дисертаційну роботу за параметрами новизни, відзначаємо її цілковиту очевидність, оскільки *вперше обґрунтовано* концепцію використання ДН у професійному розвитку вчителів ЗЗСО у єдності трьох концептів (методологічного, теоретичного, практичного). Визначено та обґрунтовано теоретико-методологічні засади використання ДН у професійному розвитку вчителів ЗЗСО; *розроблено й експериментально перевірено* ефективність моделі

системи використання ДН у професійному розвитку вчителів ЗЗСО, що включає у себе взаємопов'язані блоки (мотиваційно-цільовий, методологічний, технічний, змістовий, організаційно-діяльнісний, результативно-аналітичний); *виокремлено та обґрунтовано* етапи забезпечення безперервності процесу в розробленій моделі системи, що містить послідовні цикли, кожен з яких складається з етапів (аналітичного, активного навчання, впровадження, апробації та результативного), які передбачають низку послідовних дій та процесів, що пов'язані з попереднім етапом (циклом) професійного розвитку вчителів; *теоретично обґрунтовано* зміст і структуру готовності вчителів ЗЗСО до використання ДН у професійному розвитку та професійній діяльності, розкрито сутність та охарактеризовано її компоненти (професійно-технологічна та особистісно-розвивальна); *визначено і розроблено* діагностичний інструментарій для педагогічного експерименту, а також обґрунтовано критерії (мотиваційний, когнітивно-процесуальний, конструктивно-технологічний), показники і рівні (низький, достатній, середній, високий) готовності вчителів ЗЗСО до використання дистанційного навчання у професійному розвитку та професійній діяльності, що корелюють із її компонентами; на основі розробленої концепції *змодельовано* систему використання ДН у професійному розвитку вчителів ЗЗСО; *виокремлено та обґрунтовано* організаційно-педагогічні умови реалізації системи використання ДН у професійному розвитку вчителів ЗЗСО (дотримання законодавчо-нормативних актів, що регламентують процес професійного розвитку вчителів ЗЗСО та використання ДН у закладі освіти; формування та розвиток внутрішньої і зовнішньої мотивації вчителя, що забезпечує стійку потребу у розвитку професійних компетентностей у сфері ДН; сприяння формуванню у закладі освіти дієвої команди активних педагогів, які зацікавлені у розгортанні та розвитку ЄЕОС, що забезпечує реалізацію набутих навичок та компетентностей використання ДН у професійній діяльності та професійному розвитку; набуття та розвиток у вчителів ЗЗСО технічних навичок роботи з базовим програмним забезпеченням та облаштуванням робочого місця вчителя технічними засобами; набуття і

розвиток у вчителів ЗЗСО теоретичних знань та практичних навичок щодо особливостей ДН, е-методики та е-дидактики, їх використання у викладанні шкільних предметів), що уможлиблюють реалізацію цілеспрямованого системного процесу формування і розвитку готовності вчителів ЗЗСО до використання ДН у професійному розвитку та у подальшій професійній діяльності; *експериментально доведено*: 1) ефективність системи використання ДН у професійному розвитку вчителів ЗЗСО; 2) безпосередню залежність сформованості та розвитку готовності вчителів ЗЗСО до використання ДН у професійному розвитку та подальшій професійній діяльності від ефективності використання ЄЕОС ЗЗСО, у якому працює вчитель; 3) необхідність включення у програми навчальних курсів з формування у вчителів навичок роботи з цифровими інструментами і дистанційними платформами, окрім модулів, присвячених знайомству з інтерфейсом й особливостями роботи у середовищі, також модулів, присвячених методичним особливостям використання електронних інструментів та дистанційних платформ в освітньому процесі, розвитку у вчителів знань і навичок використання е-дидактики, уміння використовувати особливості та переваги дистанційних технологій для підвищення якості освітнього процесу; *здійснено* періодизацію наукових досліджень з питань впровадження та розвитку ДН у педагогічній науці України й у професійному розвитку педагогів за останні 25 років. Охарактеризовано сучасний стан проблеми використання ДН у професійному розвитку вчителів та в освітньому процесі ЗЗСО.

До того ж здобувачці вдалося розширити наукові уявлення про ключові поняття дослідження: сутність понять «професійний розвиток вчителя», «дистанційне навчання», «готовність педагога до використання дистанційного навчання».

Відзначаємо, що здобувачка виважено підійшла і до організації експериментальної частини своєї роботи, що дозволило їй визначити механізм вимірювання рівнів готовності вчителів ЗЗСО до використання ДН у професійному розвитку та професійній діяльності.

Практичне значення одержаних автором результатів. Поза сумнівом є і практичне значення дослідження, яке полягає в розробці й упровадженні в освітній процес закладів вищої й післядипломної педагогічної освіти системи використання ДН у професійному розвитку вчителів ЗЗСО, розробленні та впровадженні в процес підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО України навчально-методичного забезпечення: 1) професійної програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗЗСО «Професійний розвиток вчителя ЗЗСО» Національного університету «Львівська політехніка»; 2) робочих програм авторських дистанційних курсів, семінарів, тренінгів за обов'язковою та варіативними компонентами професійної програми: «Основи е-дидактики», «Основи створення дистанційного курсу на Moodle», «Вчимося з Moodle. Інструменти та налаштування», «Moodle для керівника закладу освіти. Інструкція для початківця», «Навчаємо дистанційно! Перші кроки до створення дистанційного курсу», «Секрети організації взаємодії учасників дистанційного курсу», «Інструменти Moodle для створення інтерактивного контенту», «Контроль знань та оцінювання в середовищі Moodle»; 3) навчально-методичних комплексів означених дистанційних курсів, тренінгів, семінарів на дистанційній платформі Центру інноваційних освітніх технологій Національного університету «Львівська політехніка» (режим доступу: <https://pro100.lpnu.ua/ciot>).

Позитивно оцінюємо і розробку матеріалів проведеного дослідження та його окремі елементи мотиваційно-цільового, методологічного, змістового, організаційно-діяльнісного блоків розробленої системи використання ДН у професійному розвитку вчителів ЗЗСО, що використано у робочих програмах та наповненні електронних навчально-методичних комплексів дисциплін «Педагогіка 50 відкритих освітніх систем», «Основи діяльності викладача дистанційного навчання» та «Педагогічні основи проєктування та супроводу дистанційного курсу» для студентів I курсу другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальність 011 Освітні, педагогічні науки.

Оцінка структури та змісту дисертаційної роботи. Заслуговує на позитивну оцінку структура дисертації, яка переконливо віддзеркалює логіку дослідницького задуму, і дає можливість прослідкувати та визначити рівень розв'язання завдань дослідження. Дисертаційна робота містить всі необхідні структурні елементи: дві анотації, написаних українською та англійською мовами, список опублікованих праць за темою дисертації, перелік умовних скорочень, вступ, п'ять розділів, висновки до кожного розділу, загальні висновки, список використаних джерел, додатки. Загальний обсяг дисертації становить 623 сторінки, основний текст викладено на 394 сторінках, що відповідає чинним вимогам.

У вступі розкрито актуальність проблеми, ступінь її дослідженості, коректно визначено науковий апарат дослідження. Чітко сформульовані завдання дослідження уможливили оптимальне визначення загальної стратегії дослідницького пошуку.

У першому розділі – «Теоретико-методологічні засади використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти» – проаналізовано сучасний стан розвитку ДН як перспективної форми і технології навчання, філософського підґрунтя його розвитку та актуальності для сучасної освіти. Розглянуто концепції, принципи, сучасні наукові погляди на ДН та його використання в професійному розвитку вчителів ЗЗСО. Також встановлено генезу ДН в українській та зарубіжній науці, базові теорії ДН, розкрито сутність ключових понять дослідження.

Позитивно оцінюємо дослідження змісту ключових понять дослідження: «професіоналізм» та «професійний розвиток вчителя» через призму сучасних змін в освіті. Розглянуто сутність поняття «підвищення кваліфікації педагога» у контексті сучасної педагогічної науки.

Нам особливо імponує той факт, що у п.1.2. здобувачкою детально здійснено аналіз думок закордонних авторів з теорії організації дистанційного навчання.

У другому розділі – «Використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти у контексті

міжнародного освітнього простору» – розглянуто досвід використання ДН у професійному розвитку вчителів різних країн світу, а саме: США, як країни з найбільшим досвідом впровадження ДН у Північній і Південній Америці, Великої Британії та країн ЄС, а саме, Німеччини, Іспанії, Польщі, Естонії. Вибір країн визначався з погляду значення досвіду використання ДН у світовому масштабі (Велика Британія), з погляду органічного зв'язку з освітніми традиціями держави (Німеччина, Іспанія), з погляду близькості до наших кордонів, а отже, наявності певного зв'язку освітніх систем (Польща)..

Заслуговує на особливу увагу детально представлений та проаналізований досвід цифровізації і впровадження ДН в освітню систему Естонії.

Третій розділ – «Організаційні особливості використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти», присвячено особливостям організації ДН у професійному розвитку вчителів у контексті держави, регіону та ЗЗСО. Досліджено законодавчу та нормативну базу використання ДН у ЗО та професійному розвитку педагога, а також роль ЗЗСО у плануванні, організації та реалізації вчителем ЗЗСО професійного розвитку у сфері ЦТ та ДН, залежності мотивації та результативності такого навчання від рівня готовності ЗЗСО до цифрових трансформацій, наявності та дієздатності ЄЕОС закладу освіти.

На схвальну оцінку заслуговує визначення стану готовності ЗЗСО до цифрових трансформацій та визначення ролі у цьому процесі інструменту SELFIE, представлення досвіду пілотування інструменту SELFIE в Україні у 2021 році.

Цікавим і ґрунтовним є аналіз процесу цифровізації ЗЗСО за 25 років, що засвідчив динаміку змін щодо користування інтернетом українців від 1997 року в кількісних показниках підключення до мережі, забезпеченність ЗЗСО комп'ютерною технікою, програмами професійного розвитку вчителів, покликаних розвивати цифрову грамотність.

У четвертому розділі «Система використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти»

обґрунтовано й описано авторську модель системи використання ДН у професійному розвитку вчителів ЗЗСО.

Зокрема, представлено та обґрунтовано концепцію дослідження, визначено мету та завдання концепції, її нормативно-правову базу та результат реалізації, а саме *готовність вчителів ЗЗСО до використання ДН у професійному розвитку та професійній діяльності*. На основі контекстного аналізу наукових джерел та результатів власних наукових пошуків встановлено зміст поняття «готовність педагога до використання дистанційного навчання».

Визначено концептуальні підходи у побудові системи використання ДН у професійному розвитку вчителів ЗЗСО (синергетичний, діяльнісний, компетентістний, технологічний, андрагогічний, особистісно-орієнтований, системний), обґрунтовано їх вибір. Сформульовані підходи створили єдину комплексну методологію проведення дослідження, яке ґрунтується на загальній та часткових гіпотезах.

Позитивно оцінюємо і визначення автором організаційно-педагогічних умов: дотримання законодавчо-нормативних актів, що регламентують процес професійного розвитку вчителів ЗЗСО та використання дистанційного навчання в закладі освіти; формування та розвиток внутрішньої і зовнішньої мотивації вчителя, що забезпечує стійку потребу в розвитку професійних компетентностей у сфері ДН; сприяння формуванню у ЗО дієвої команди активних педагогів, які зацікавлені в розгортанні та розвитку ЄЕОС, що забезпечує реалізацію набутих навичок та компетентностей використання ДН у професійній діяльності та професійному розвитку; набуття та розвиток у вчителів ЗЗСО технічних навичок роботи з базовим програмним забезпеченням та облаштуванням робочого місця вчителя технічними засобами; набуття і розвиток у вчителів ЗЗСО теоретичних знань та практичних навичок щодо особливостей ДН, е-методики та е-дидактики, їх використання у викладанні шкільних предметів.

П'ятий розділ – «Експериментальна апробація системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної

середньої освіти» – містить основні результати експериментальної роботи та їх аналіз.

Автором продумано програму експериментального дослідження, що складається з констатувального, формувального та узагальнювального етапів. У цьому розділі дисертантка доводить правильність вихідної методології результатами експериментальної роботи, яка проводилася впродовж 2019 – 2023 рр.

Про ефективність здійсненого дослідження свідчать отримані результати, їх якісний та кількісний аналіз. Позитивно оцінюємо розроблений діагностичний інструментарій (тести, модифіковані методики та ін.), коректне використання методів математичної статистики, зокрема, критерій узгодженості Пірсона χ^2 , що підвищують достовірність отриманих результатів.

Глибокий і системний аналіз проблеми дослідження дав можливість здобувачці сформулювати достатньо обґрунтовані висновки до розділів та загальні висновки, що відповідають поставленій меті та завданням дослідження.

Матеріали, подані в додатках (діагностичні методики, тести, приклади завдань з розроблених курсів та ін.), сприяють повноті сприймання основного тексту дисертації. Практичний матеріал, що представлений в додатках, можна успішно використовувати в практиці роботи викладачів закладів фахової передвищої і вищої освіти.

Кваліфікаційна наукова робота відповідає вимогам щодо його оформлення та принципам академічної доброчесності.

Повнота висвітлення результатів в опублікованих працях. Заслуговує на схвальну оцінку фундаментальний доробок Носкової Маргарити Вячеславівни, представлений у її 48 публікаціях. Серед них: 1 монографія, 1 розділ у колективній монографії, 15 статей у виданнях, внесених до переліку наукових фахових видань України; 4 статті у періодичних наукових виданнях, що проіндексовані в наукометричних базах даних Scopus, Web of Science Core Collection; 2 статті у міжнародних періодичних виданнях; 16 праць, що

засвідчують апробацію матеріалів дисертації; 9 публікацій, які додатково відображають наукові результати дослідження.

Слід зазначити, що в кінці кожного розділу здобувачка подає перелік авторських публікацій, в яких відображено зміст конкретного розділу.

Аналіз цілей та висновків статей засвідчив їх відповідність науковим результатам дисертації.

Зміст та кількість друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук та надають здобувачці право публічного захисту дисертаційного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Однак, поряд із загальною позитивною оцінкою наукових здобутків дисертантки, вважаємо за доцільне, у контексті наукової дискусії, висловити деякі зауваження:

1. Вважаємо, що при доведенні актуальності теми дослідження доцільно було б виокремити недоліки і труднощі, що існують в практиці використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти і детермінують необхідність вдосконалення такої підготовки.

2. У п.1.2 дисертаційної роботи подано основні дефініції дослідження. На нашу думку, варто було б обґрунтувати свій вибір та вказати, якщо існує, зв'язок між ними. У цьому ж пункті доречно представити основні дефініції, що відповідало б задекларованій його назві. Щоб не повертатися до них у п. 1.3. (С.119), п.4.1. (С. 268).

3. Вважаємо, що у роботі не повною мірою розглянуто методологію дослідження (лише с. 275). Доречно було б представити дане питання як сукупність принципів, засобів, методів і форм організації та проведення наукового пізнання поставленої проблеми.

4. Позитивно оцінюючи визначені автором організаційно-педагогічні умови використання ДН у професійному розвитку вчителів ЗЗСО зазначимо, що не акцентовано питання, чому саме такий вид умов обрано автором для реалізації системи. Залишилось поза увагою питання реалізації визначених організаційно-педагогічних умов.

5. На нашу думку, модель системи використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти виграла б якщо деякі блоки були поєднані. До прикладу: методологічний із змістовим, а технологічний із організаційно-діяльнісним (це показало б цілісність моделі). В даній моделі не показано зв'язок між компонентами і критеріями, визначеними в дослідженні, що не вказує на цілісність цього блоку.

6. У роботі мало уваги приділено технологіям, що є супутніми дистанційному навчанню і спрощують використання даної технології. До прикладу: особистісно орієнтовані, диференціації і індивідуалізації.

Проте зазначені зауваження суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку результатів представленої дисертаційної роботи й засвідчують її актуальність, значимість та перспективність.

Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів». Підсумовуючи вище окреслене, констатуємо, що дисертація «Теорія і практика використання дистанційного навчання у професійному розвитку вчителів закладів загальної середньої освіти», є самостійним і завершеним дослідженням, яке за рівнем наукової новизни і практичного значення відповідає вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук» затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України №1197 від 17 листопада 2021р. (зі змінами), а її автор, Носкова Маргарита Вячеславівна, заслуговує на присудження ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

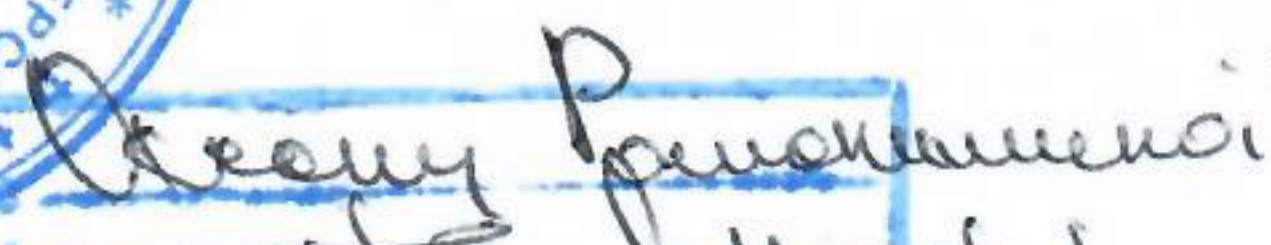
Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри інформатики
та методики її навчання Тернопільського
національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

 Оксана РОМАНИШИНА

Підпис Оксани Романишиної засвідчую:

засвідчую
Начальник відділу кадрів